

WIOSNA FRANCUSKA W BIAŁYMSTOKU

XV EDYCJA

2011/2012

SYLWETKI POETÓW KANADYJSKICH

1. **HECTOR DE SAINT-DENYS GARNEAU**, ur. w 1912, w Montrealu; zm. w 1943, w Sainte-Catherine-de-la-Jacques-Cartier. Poeta i malarz z Quebecu, francuskojęzycznej prowincji Kanady.

Uważany za inicjatora prawdziwie nowoczesnej poezji Quebecu. Dla pokolenia okresu wielkiego kryzysu ekonomicznego (lata 1930) jest on postacią symbolizującą powszechne niepokoje oraz alienację. Wraz z grupą przyjaciół założył miesięczniki „La Relève” oraz „La Nouvelle Relève”, o poglądach katolickich i patriotycznych, zajmujące się problematyką społeczną i ekonomiczną. Garneau prowadził w nich dział poświęcony kulturze, pisząc kroniki artystyczne i literackie. Jedyny zbiór poezji, który ukazał się za życia autora, to *Regards et jeux dans l'espace* (*Spojrzenia i gry w przestrzeni*, 1937). Pośmiertnie opublikowano *Solitudes* (*Samotności*) i *Oeuvres* (*Dzieła zebrane*, 1971).

Podłożem psychologicznym poezji Garneau jest kryzys duchowy, który przeżył w 1935 roku, doświadczając poczucia obcości w świecie, samotności i upokorzenia. Podjął wtedy wewnętrzną walkę o odzyskanie wiary i jednolitej, jasnej wizji świata. W wymiarze estetycznym jego poezja cechuje się prostotą języka oraz symboli odzwierciedlających poszukiwanie rzeczy podstawowych w ludzkim życiu.

2. **ANNE HEBERT**, ur. w 1916, w Sainte-Catherine-de-Fossambault; zm. w 2000

Należy do grona najwybitniejszych pisarzy francuskojęzycznej Kanady; tworzyła poezję, dramaty, powieści, scenariusze filmowe.

Podczas nauki i studiów, w latach 30-tych, związała się z czasopismem „La Relève”, na czele którego stał jej kuzyn Hector de Saint-Denis Garneau. Wpływ na jej twórczość wywarły: katolicyzm, francuski symbolizm i międzywojenna poezja francuska. Za najważniejszych pisarzy uważała Superville'a, Chara i Eluarda. W okresie wojny wydała pierwszy tomik poezji, *Les songes en équilibre* (*Sny zrównoważone*, 1942), za który otrzymała nagrodę Prix David. W latach 50-tych współpracowała przy tworzeniu programów radiowych oraz w krajowym biurze filmowym. Następnie podjęła decyzję, by całkowicie poświęcić się pracy literackiej. W 1958 wydała pierwsze opowiadanie, *Les chambres de bois* (*Drewniane pokoje*). W 1960 została członkiem Kanadyjskiego Stowarzyszenia Królewskiego, rok później wyjechała do Francji i odtąd mieszkała na przemian na obu kontynentach.

Do najważniejszych dzieł należą *Torrent* (*Strumień*); *Poèmes* (1960); *Kamouraska* (1971); *Le Temps sauvage* (*Czas dziki*); *Le Tombeau des rois*, *Le mystère de la parole*.

Utwory poetyckie pisała najchętniej w formie wiersza wolnego, świadomie oszczędnego, ponieważ służyć miał do przekazywania doświadczeń jaźni poszukującej swej tożsamości w czasie i przestrzeni. Poezja odzwierciedla także intymne obsesje, lęki i nadzieje autorki. Ukazywała je pod postacią różnorodnych symboli, które, zdaniem krytyków, wyrażają nie tylko indywidualne, lecz również zbiorowe niepokoje. Nie zawsze jednak dają się one łatwo odczytać i

zinterpretować, stąd twórczość Anne Hébert uważa się ją za hermetyczną, ale i głęboko egzystencjalną. Jednocześnie poezja ta jest na wskroś kobieca, jej źródło leży w intensywności doświadczeń i poszukiwań.

Instytucje związane z promocją literatury wielokrotnie nagradzały ją za różne gatunki twórczości. Otrzymała m.in. nagrody France-Canada, Duvernay, Prix Molson.

3. **RINA LASNIER**, ur. w 1915, w Saint-Grégoire-le-Grand; zm. w 1997.

Należy do grona najwybitniejszych twórców francuskojęzycznej Kanady. Tworzyła głównie poezję i dramaty, interesowała się fotografią, którą wielokrotnie przedrukowywała razem z wierszami. Tego typu poszukiwania formalno-estetyczne, oparte na rzeczywistości językowej i wizualnej, dają o sobie znać w dziełach *Images et proses* (*Obrazy i proza*, 1941); *Madones canadiennes* (*Madonny kanadyjskie*, 1944) czy *Les gisants* (*Leżący w spoczynku*, 1963). Spośród pozostałych utworów należy wymienić *Chant de la montée* (*Pieśń wznoszenia*, 1947); *Présent de l'absence* (*Obecność nieobecności*, 1956); *Mémoires sans jours* (*Pamięć bezgraniczna*, 1960); *Escapes* (*Międzylądowanie*, 1967); *Les signes* (*Znaki*, 1976); *Matin des oiseaux* (*Ptasi poranek*, 1978).

Tematyka tych utworów cechuje się, jak u wielu innych poetów kanadyjskich, duchem religii katolickiej i filozofią egzystencjalną. Poetka poszukuje sensu życia, zadaje pytania o śmierć i przemijanie, tak w wymiarze uniwersalnym, jak i osobistym, indywidualnym. Często utwory odzwierciedlają duchową walkę przeciwko rozpacz, poczuciu porzucenia i samotności. Rina Lasnier posługuje się symbolami często niejasnymi, osobistymi, ale sięga również po utrwalone w powszechnej świadomości czytelników alegorie i odniesienia, zwłaszcza do Biblii i kultury chrześcijańskiej. Cechą utworów jest także kobiecość rozumiana jako szczególna samoświadomość, którą przeżywa się jako sposób pomnażania życia i walki z niebytem.

4. **GILLES HENAULT**, ur. w 1920, w Saint-Majorique; zm. w 1996, w Montrealu.

Pisarz, działacz społeczny, dziennikarz, związany z instytucjami kulturowymi i literackimi Kanady.

Kryzys ekonomiczny w latach 30-tych zmusił go do przerwania nauki. Już jako bardzo młody chłopak interesował się poezją i krytyką artystyczną. Potem wiele uwagi poświęcał kwestiom języka poetyckiego oraz związków między przedmiotem a odnoszającym się doń słowem. Jednocześnie interesował się życiem społecznym Kanady, uczestniczył w tworzeniu związków górniczych w Sudbury. Od lat 40-tych współpracował z licznymi czasopismami, m.in. z prestiżowym „Le devoir” (gdzie pełnił funkcję kierownika działu artystycznego i literackiego), a także z „La presse”, „Le jour”, „Le Canada”. Był współzałożycielem literackiego pisma „Liberté”.

W 1966 roku został dyrektorem Muzeum sztuki współczesnej w Montrealu; pracował równocześnie w zespole rządowym ds. dwujęzyczności (w Kanadzie obowiązują dwa języki urzędowe: angielski i francuski, co wielokrotnie prowadziło do waśni i konfliktów grup lingwistycznych).

Do najważniejszych utworów literackich należą: *Théâtre en plein air* (*Teatr plenerowy* 1946); *Totems* (*Totemy*, 1953); *Sémaphore* (*Semafor*); *Voyage au pays de la mémoire* (*Podróż w krainę pamięci*, 1962). W 1972 opublikowano jego utwory w tomie *Signaux pour les voyants* (*Sygnaly dla widzących*).

Twórczość Hénaulta cechuje się wielokulturowością, autor ma bowiem poczucie przynależności zarówno do kręgu cywilizacji europejskiej, anglo-saksońskiej, jak i amerykańsko-indiańskiej. Skupiał się szczególnie na poszukiwaniu znaków (słów, obrazów poetyckich) wiernie oddających rzeczywistość zewnętrzną i wewnętrzną. Dążył do poznania i przekazania prawdy. Poezję rozumiał jako swego rodzaju system sygnalizacji międzyludzkiej komunikacji; chciał, by słowa były tak niezawodne i jednoznaczne, jak choćby znaki drogowe czy semafony.

5. **GATIEN LAPOPINTE**, ur. w 1931, w Sainte-Justine-de-Dorchester; zm. w 1983, w Sainte-Marthe-de-Champlain

Jeden z najważniejszych twórców okresu tzw. Spokojnej rewolucji (lata 60-te), uważanego za czas szczególnie intensywnego rozwoju świadomości narodowej Quebecu.

Studiował w Montrealu, potem na Sorbonie w Paryżu; wiele podróżował po Europie. Do Kanady wrócił w 1962 roku i rozpoczął współpracę z czasopismami oraz rozgłośniami radiowymi. Na początku lat 70-tych został mianowany profesorem w Królewskiej Szkole Wojskowej w Kingston, potem także na uniwersytecie prowincji Quebec, w trois-Rivières.

Jego utwory przeniknięte są duchem religii; czołową postacią – źródłem inspiracji i metaforyki – jest święty Wawrzyniec. Za słynny utwór *Ode au Saint-Laurent* (*Oda do świętego Wawrzyńca*, 1963) otrzymał swą pierwszą nagrodę literacką Klubu Poetów.

Na liście najważniejszych dzieł wymienia się: *Jour malaisé* (*Trudny dzień*, 1953); *Otages à la joie* (*Radośni zakładnicy*, 1955); *Le chevalier de neige* (*Śniegowy rycerz*, 1963); *Le premier mot* (*Pierwsze słowo*, 1967); *L'arbre-radar* (*Drzewo-radar*, 1980).

Utwory Gatiena Lapointe'a ożywione są potężnym porywem lirycznym. Wywołują wrażenie imponującego dialogu między podmiotem lirycznym utożsamianym z poetą (lub krajem) czytelnikiem rozumianym jako duchowy powiernik i brat. Krytycy często określali Lapointe'a jako celebrycę jednocześnie odizolowanego od odbiorców i głęboko z nimi powiązanego, przeżywającego symboliczną przygodę w wymiarze indywidualnym i uniwersalnym. Wielokrotnie wykazywał żywe zainteresowanie zakresem możliwości języka poetyckiego; tworzył mnogość obrazów ukazujących jedną rzecz lub jedno zjawisko. W utworach poruszał po kilka tematów tworzących swoiste wyspy świata fantasmagorycznego.

6. **GASTON MIRON**, ur. w 1928, w Sainte-Agathe-des-Monts; zm. w 1996, w Montrealu

Wielu krytyków uważa go za pierwszoplanową postać współczesnej poezji Quebecu. Jeden z nich, Georges-André Vachon, pisał o nim „Miron, pierwszy poeta Kanady”. Miron bowiem, poprzez język poetycki i sposób obrazowania, nadaje Quebecowi swoistej, oryginalnej substancji. Uważał swój kraj za niezależny i definiował go jako autonomiczną ziemię ludzi wolnych, o szczególnych cechach. Prawdziwy Quebec ze swymi mieszkańcami, krajobrazami, językiem, wydawał mu się radykalnie różny od Francji, dlatego poeta sprzeciwiał się utożsamianiu dawnej kolonii z Metropolią. Przeciwstawiał się też egzotycznemu wizerunkowi Kanady jako „Wielkiej Północy”, groźnej i mroźnej zwiastunki ekscytujących podróźniczych przygód. Głównym celem poezji Mirona było poszukiwanie i wyrażanie tego, co w Quebecu niepowtarzalne i wyjątkowe.

Zanim został pisarzem, Miron podejmował się różnych zajęć: praktykował u hydraulika, napełniał butelki, pracował jako kelner i drobny urzędnik. Uczęszczał na kursy wieczorowe nauk społecznych. W 1953 roku, wraz z grupą przyjaciół, utworzył wydawnictwo Hexagone, które stało się najważniejszym organem życia literackiego Kanady i sprzyjało rozwojowi literatury francuskojęzycznej. Nawiązał też współpracę z czasopismami „Cité libre”, „Liberté”. Wielokrotnie animował wieczory recytatorskie, propagując utwory swoje i innych poetów kanadyjskich.

Wśród jego dzieł są: *La marche à l'amour* (*Marsz ku miłości*); *La vie agonique* (*Życie w agonii*); *Les poèmes de l'amour en sursi* (*Poematy miłości odroczonej*); *Courtepointe* (*Pikowana kapa*, 1975).

Otrzymał wiele nagród i wyróżnień literackich, m.in. Le Grand prix de la ville de Montréal; Prix des Lettres Françaises.

7. **MICHELE LALONDE**, ur. w 1937, w Montrealu

Poetka, dramaturg i filozof, działająca na rzecz umocnienia świadomości odrębnej tożsamości mieszkańców Quebecu. Autorka głośnego poematu *Speak White* (1974), uważanego za manifest francuskojęzycznych mieszkańców Kanady oraz wyraz ich buntu wobec hegemonii angielskiego języka i kultury.

Debiutowała utworami poetyckimi *Geôles* (*Więzienia*, 1959) i *Songe de la fiancée détruite* (*Sen zrujnowanej narzeczonej*, 1960). Rozgłos przyniosła jej pierwsza sztuka teatralna *Ankrania ou celui qui crie* (*Ankrania, czyli ten, który krzyczy*), napisana i inscenizowana w 1965. W tym samym roku otrzymała stypendium rządu Quebecu na studia doktoranckie z zakresu filozofii.

Jej wiersze, zwłaszcza te długie, łączą elementy dramaturgii i filozoficznej refleksji z językiem poetyckim. Z okazji światowego festiwalu i wystawy międzynarodowej w 1967, wraz z André Prévostem, francuskim kompozytorem i poetą, napisała wielkie dzieło poetycko-recytatorskie *Terre des Hommes* (*Planeta Ludzi*). Nawiązuje w nim do powieści Antoine'a de Saint-Exupéry'ego oraz do jego filozofii życia i wizji świata: dążenie ludzi dobrej woli do stworzenia takiej ziemi, która mogłaby wreszcie stać się mieszkaniem i domem dla wszystkich, prawdziwą planetą ludzi.

Problem wspólnego życia, stosunku ludzi do ziemi, dzielenia się owocami pracy i darami natury, solidarność i wzajemne wsparcie to typowe motywy utworów Michèle Lalonde. Wiele uwagi skupiła na kwestii alienacji językowej, broniąc francuskojęzycznej mniejszości w Kanadzie. Ostrzegała, że pogarda, poniżanie i wykluczenie w sferze językowej głęboko ranią mniejszości etniczne w ogóle i prowadzą bezpośrednio do zubożenia kulturowego i zamierania twórczości, zwłaszcza literackiej. Poetka poświęciła też wiele miejsca relacji między kobietą i mężczyzną, posługując się onirycznymi metaforami.

Wśród pozostałych jej utworów wymienić należy: *Défense et illustration de la langue québécoise* (*Obrona i uświetnienie języka quebeckiego*); *Prose et poèmes* (*Proza i poematy*, 1979); *Portée disparue* (*Zatarte znaczenie*, 1979).

8. **MICHEL BEAULIEU**, ur. w 1941, w Montrealu.

Już jako student kierował czasopismem „Quartier Latin”, współpracował z „La barre rouge” i „Les herbes rouges”; pisał krytyki sztuk teatralnych dla prestiżowego pisma „Le devoir”. Założył wydawnictwo Esterel, wspierające młodych, nowatorskich poetów. Przyjaźnił się z wybitnymi postaciami świata literatury, m.in. z G. Mironem.

Pisał sztuki radiowe: *Jeudi soir en pleine face* (*W pełen czwartkowy wieczór*, 1976). Opublikował kilkanaście zbiorów poetyckich, m.in. *Pour chanter dans les chaînes* (*By śpiewać w kajdanach*, 1964); *Comment ça va?* (*Jak idzie?*, 1978); *Familles* (*Rodziny*, 1978) *Zoo d'espèces* (*Zoo gatunków*, 1979).

Tematyka, względnie prosta, opiera się na egzaltacji miłości, kraju i życia. Pozornie proste wydają się też formy wypowiedzi Beaulieu. Uważny czytelnik dostrzeże jednak głębię przemyśleń podmiotu lirycznego, jego wysokie wymagania względem siebie, pełne współczucie dla innych, zwłaszcza zagubionych i osamotnionych. Świat wyobraźni Beaulieu zmienia się nieustannie, roi się od obrazów posiadających własne trajektornie, niespójnych. Ten nieustanny ruch i niespójność wciągają czytelnika do eksploracji własnej egzystencji.

9. **EMILE NELLIGAN**, ur. w 1879, w Montrealu; zm. w 1941, w Montrealu.

Jeden z najważniejszych poetów początku XX w. i tak zwanego Okresu Ciemności (*Grand Noirceur*). Silny wpływ na jego twórczość wywarli romantycy kanadyjscy (Octave Crémazie, Louis Fréchette), francuscy poeci wyklęci (Charles Baudelaire, Paul Verlaine, Arthur Rimbaud), belgijscy symboliści (Georges Rodenbach), a także Maurice Rollinat i Edgar Allan Poe.

Pod koniec XIX w. uczestniczył w spotkaniach literackich i wykładach organizowanych w Montrealskiej Szkole Literatury. Jego ojciec, przeciwnik bohemy i awangardy, zabiegał o to, by syn zdobył konkretny zawód, dlatego wysłał go na praktyki kupieckie do Wielkiej Brytanii. Po powrocie praktykował u sprzedawcy węgla, jednak wytrzymał u niego piętnaście dni. Rzucił pracę i postanowił całkowicie poświęcić się literaturze. Swe utwory drukował w prasie i prezentował na spotkaniach literackich. W 1903 roku wydał pierwszy zbiór 107 wierszy, które rozsławiły go w Belgii i we Francji, ugruntowując jego renomę poety niespokojnego, symbolistycznego i hermetycznego.

Wśród najczęściej pojawiających się tematów twórczości Nelligana wymienić należy dzieciństwo, szaleństwo, muzykę, miłość i śmierć.

Opracowała Agnieszka Włoczevska, na podstawie:

- „Antologii poezji Quebecu” pod red. Evy Kushner (wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, 1985);
- *L'Acadie de l'Atlantique*, pod kier. Maurice Basque, Nicole Barrieau, Stéphanie Côté; przy współpracy Raymond Cyr, Emmanuel Doucet; wyd. Centre d'études acadiennes, Moncton, 1999;
- Allaire, Gratien, *La francophonie canadienne. Portraits*, wyd. CIDEF-AFI, 1999;
- Kwaterko, Józef, *Dialogi z Ameryką. O frankofońskiej literaturze w Québecu i na Karaibach*, wyd. Universtas, Kraków, 2003.